

Голобутовський Р.З.
кандидат юридичних наук
(Дніпропетровський окружний
адміністративний суд)

УДК 340.142 : 32.019.5

ВЗАЄМОДІЯ СУДОВОЇ ВЛАДИ З ГРОМАДСЬКІСТЮ: ТЕОРЕТИКО-ПРИКЛАДНИЙ АСПЕКТ

Розглянуто питання взаємодії судової влади з громадськістю. Розкрито роль та значення суспільної участі для максимальної ефективності функціонування судової влади, підвищення її стандартів, удосконалення різних механізмів народовладдя. Визначено перспективні напрями ефективної взаємодії судової влади з громадськістю.

***Ключові слова:** взаємодія, судова влада, громадськість, демократична держава, громадський контроль.*

Постановка проблеми. Обов'язковим елементом діяльності усіх органів державної влади є їх взаємодія з громадськістю. Становлення України як демократичної правової держави актуалізує питання транспарентної діяльності органів державної влади, взаємовигідного партнерства та залучення громадськості до реалізації, зокрема, судової влади.

Нині як у нашій державі, так і в інших країнах світу, що обрали демократичний шлях розвитку, важливе значення має не лише офіційне, а й реальне визнання ролі громадськості для становлення відкритої держави. Саме суспільна участь дозволяє домогтися максимальної ефективності функціонування судової влади, підвищення її стандартів, удосконалення різних механізмів народовладдя.

Дослідження проблематики взаємодії судової влади з громадськістю має важливе теоретико-прикладне значення для розвитку відкритої держави та громадянського суспільства в Україні.

Аналіз публікацій, в яких започатковано розв'язання проблеми. Різні аспекти взаємодії судової влади з громадськістю розглядали у своїх роботах О. Андрійко, В. Бринцев, В. Бевзенко, Ю. Битяк, В. Бойко, М. Вільгушинський, І. Голосніченко, Ю. Грошевой, В. Долежан, П. Каблак, С. Ківалов, В. Колпаков, А. Комзюк, Б. Кормич, В. Косарев, Д. Лук'янець, І. Марочкін, Р. Мельник, Л. Наливайко, О. Петришин, С. Прилуцький, Д. Притика, А. Селіванов, М. Смокович, А. Стрижак, Ю. Шемшученко та ін. Вказаними науковцями зроблено вагомий внесок у вивчення тематики взаємодії судової влади з громадськістю, однак нинішній стан її дослідження визначається певною концептуальною невпорядкованістю.

Виклад основного матеріалу. Важливою компонентою організації вла-

ди у державі є судова влада. Вона діє на засадах незалежності та відокремленості. Самостійність судів і незалежність суддів є гарантією захисту прав і свобод людини і громадянина, прав та законних інтересів юридичних осіб, а також інтересів суспільства й держави [1, с. 9]. Суду належить визначальна роль у забезпеченні та реалізації принципу верховенства права у сучасній державі [2, с. 154–184]. Разом із тим нині одним із найбільш важливих завдань органів судової влади вважається проблема налагодження взаємодії судової влади з громадськістю, вирішення якої сприятиме відновленню довіри громадськості до суду.

Довіра громадян – особливе джерело сили судової влади й одночасно показник її ефективності. Влада, що не має підтримки населення, якій не довіряють люди, не життєздатна. Збереження такого стану справ призводить до підвищення соціальної напруги в суспільстві. Тож зміцнення авторитету суду сприятиме досягненню суспільного визнання цього інституту, що виявлятиметься в довірі до нього суспільства [3, с. 25].

Відповідно до положень Конституції України, народ, що становить зміст категорії «громадськість», має право брати активну участь у реалізації державної влади, зокрема й влади, яку реалізують суди загальної юрисдикції. Форми такої участі, якщо виходити зі змісту зазначених конституційних положень, необмежені. Тож громадськість може брати участь у реалізації судової влади у будь-який спосіб, за винятком тих, що прямо заборонені законом. Це є надзвичайно важливим для налагодження дієвих, результативних та ефективних взаємовідносин між судами та громадськістю, що надає змогу вивільнити свідомість насамперед представників судової влади від штучних обмежень та побоювань, що стають на заваді відкритості та прозорості судової влади (судів) [4; 5, с. 250].

Сучасне суспільство є суспільством комунікації. Будь-яка діяльність у суспільстві будується на основі комунікації, тобто обміну інформацією [6, с. 5]. Так, діалог із громадськістю виступає базовим інструментом, за допомогою якого можна створити умови для вільного й конструктивного обміну інформацією у суспільстві, а, відтак, і впливати на процес створення та реалізації державної політики [6, с. 93]. Мета діалогу між судовою владою та громадськістю має бути сформульована таким чином, аби чітко визначати перспективи розвитку, а відповідно до цього, втілюватися у формі конкретних завдань і зобов'язань – виконання яких можна й потрібно оцінювати.

На сучасному етапі серед проблем, які уповільнюють процес демократизації судової системи в Україні, слід виокремити такі: 1) однією з головних перешкод на шляху підвищення рівня демократизму є свого роду розрив між громадянами (громадянським суспільством) та державною владою, у тому числі судовою. Суттєву небезпеку становить подальше відчуження у розробці державної політики, що підриває саму основу демократії та демократичного врядування, оскільки механізм державного управління (одним з елементів якого є й суди загальної юрисдикції) починає діяти незалежно від тих об'єктивних потреб, інтересів і прагнень суспільства. Достатньою буде наявність постійно-

го діалогу з найбільш активними представниками суспільства, правозахисними організаціями, науковцями, які повною мірою здатні репрезентувати громадянське суспільство перед судовою владою; 2) недостатній рівень залучення громадськості до формування та реалізації державної політики призводить до поступового прискорення процесів делегітимізації державної влади, оскільки влада, що не діє в інтересах суспільства, влада, яка не спирається на громадську думку, апріорі не може бути легітимною; 3) незалученість громадськості до формування державної політики спричиняє чимало невідповідностей у діях суб'єктів механізму державного управління [5, с. 250; 8, с. 675–683]. Відповідно, перед судовою владою постає складне завдання, пов'язане не лише з переформатуванням відносин із громадськістю, але й переведенням їх у площину реальної та ефективної співпраці та взаємодії.

Взаємодія є однією із основних категорій філософії, що відображає процеси впливу різноманітних об'єктів один на одного, їх взаємну обумовленість і зміну стану або взаємоперехід, а також породження одним суб'єктом іншого. Під такою взаємодією розуміється динамічний зв'язок між суб'єктами [9, с. 57; 10, с. 704; 11, с. 448]. Взаємодія – одночасне або систематичне об'єднання сил, засобів та методів судової влади з громадськістю для виконання суспільно важливих завдань.

У контексті значення громадськості в організації та функціонуванні судів важливо згадати про те, що внаслідок взаємовідносин між названими суб'єктами виникають різноманітні інформаційні зв'язки, важливі як для судової влади, так і для громадськості. Формування зв'язків із громадськістю в органах державної влади у цілому та судової влади зокрема в Україні зумовлений вступом світової спільноти в нову фазу розвитку – інформаційне суспільство. Нині інформаційна сфера є одним із найважливіших засобів формування відкритості судової влади.

Взаємодія включає різні елементи: соціальний, матеріальний, організаційний, адміністративний, інформаційний та ін. Під інформаційною взаємодією можна розуміти спільну участь та взаємний зв'язок органів, організацій, працівників, підрозділів у процесі обміну сукупністю знань, відомостей, повідомлень, що формуються і відтворюються у суспільстві та використовуються індивідами, групами, організаціями, класами, різними соціальними інститутами для регулювання соціальної взаємодії, суспільних відносин, а також відносин між людьми [12, с. 259]. Перетворення державно-суспільних відносин у бік їх транспарентності та ефективності неможливе без здійснення належного контролю за діяльністю органів судової влади, проведення регулярних та оперативних контрольних заходів з боку об'єднань громадян, ініціативних груп та ін. Інформаційна взаємодія є важливим засобом громадського контролю.

В аспекті розглядуваної тематики важливою є діяльність засобів масової інформації. Мас-медіа є суттєвою складовою громадянського суспільства, які здійснюють діалог громадян, суспільства і держави, а також розглядаються як інструмент відкритості, гласності, прозорості публічної сфери та грома-

дянського суспільства [13, с. 13]. ЗМІ – головний суб’єкт в інформаційному просторі, що впливає на активізацію процесу функціонування і впливу на розвиток відкритого суспільства та правової держави. Для налагодження консультування, так само як і інших форм взаємодії, необхідним є чітке визначення процедур і механізмів реалізації, вимог до організації процесів взаємодії між органами державної влади та інститутами громадянського суспільства. Важливою умовою ефективності взаємодії є готовність і зацікавленість обох суб’єктів у цьому процесі [12, с. 140]. Відповідно, взаємодія судової влади з громадськістю може відбуватися через різні форми громадського контролю. Однак на сучасному етапі розвитку Української держави актуалізуються питання системного, своєчасного та неупередженого інформування громадськості про діяльність судової влади. Одними із найважливіших механізмів громадянського суспільства виступають засоби масової інформації: радіомовлення, Інтернет, телебачення, що надають громадянам можливість брати участь у діалозі у тій самій публічній сфері, яка необхідна демократичному суспільству.

Сьогодні як форма, так і зміст взаємодії органів судової влади і ЗМІ мають низку проблем. Так, незважаючи на ряд розроблених заходів щодо забезпечення інформаційної відкритості правосуддя й беззаперечні результати, існують деякі проблеми, що ускладнюють ефективну взаємодію судів зі ЗМІ, та вимагають якнайшвидшого рішення, пошуку нових підходів, детального аналізу існуючого стану речей і безперервної роботи в цьому напрямі.

Мова йде, з одного боку, про відсутність чітко регламентованого чинним законодавством порядку взаємодії органів судової влади і ЗМІ, що стає причиною виникнення конфліктних ситуацій при визначенні в кожному конкретному випадку можливості ознайомлення із винесеними рішеннями, проведення фото- і відеозйомки, отримання коментарів від судді щодо справи, яку він розглядав, відсутність будь-яких знань і уявлень про роботу журналіста як у суддів, так і у самих прес-секретарів, з іншого – про некомпетентність журналістів в елементарних правових питаннях. Так, науковці наголошують, що не усі представники мас-медіа, які опубліковують статті, присвячені проблемам здійснення правосуддя, володіють необхідною кваліфікацією, професійною культурою і коректністю, що призводить до поширення недостовірної та необ’єктивної інформації про діяльність органів судової влади та негативно впливає на розвиток України як відкритої держави. Ці проблеми потребують ретельного аналізу і прийняття рішень, спрямованих на вдосконалення спільної діяльності ЗМІ та органів судової влади.

З метою оптимізації взаємодії судів зі ЗМІ необхідно розробити систему заходів, зокрема: розробка регламенту поведінки суддів та представників мас-медіа; проведення систематичних навчальних і консультаційних семінарів, з журналістами і суддями, бажано спільних; розробка методичних рекомендацій щодо реалізації доступу до інформації про діяльність судів для суддів, прес-секретарів судів, журналістів; регулярне навчання прес-секретарів та співробітників служби суду зі зв’язків із громадськістю та зі ЗМІ тощо.

Робота стане більш ефективною лише за умови, коли органи судової влади отримуватимуть повну інформацію про суспільну думку [14, с. 5]. Спираючись на службу суду зі зв'язків з громадськістю, судова влада всебічно забезпечує планомірну, систематичну та репрезентативну інформаційно-комунікативну діяльність, що характеризує ефективність реалізації судової влади.

Для формування відкритої та прозорої судової системи вагомою складовою є впровадження нової культури серед представників судової влади, адже судді та працівники апарату суду мають усвідомлювати власну відповідальність за становлення демократичної держави в Україні. Це зумовлює забезпечення належної компетентності суб'єктів судової влади щодо налагодження системного партнерства із громадськістю у ході створення та реалізації судової влади, що передбачає існування таких основних аспектів: нормативно-правове підґрунтя; механізми залучення громадян до процесу формування та реалізації судової влади; механізми здійснення роз'яснювальної роботи щодо змісту, цілей та шляхів реалізації судової влади; технології інформування громадськості та налагодження взаємодії із засобами масової інформації тощо.

Висновки. Підводячи підсумки, слід наголосити, що судова реформа в Україні актуалізує необхідність вироблення системи механізмів партнерства судової влади і громадськості, підвищення результативності діяльності судової влади. Прийняття низки нормативно-правових актів свідчить про розширення правової бази у сфері співпраці органів судової влади й громадськості, ведення системного діалогу між вказаними суб'єктами, створення умов для повноцінної участі громадян у реалізації правосуддя. У перспективі ефективна взаємодія судової влади та громадськості передбачає реалізацію певних заходів як з боку органів державної влади, так і громадськості: підвищення рівня прозорості та відкритості функціонування судів; підвищення рівня довіри населення до судової влади; підвищення рівня правової культури та правосвідомості громадян України; поглиблення знання громадян про судову систему та особливості захисту їх порушених прав, свобод і законних інтересів в органах судової влади; підвищення іміджу судової влади та зміцнення довіри до неї з боку громадськості; системне інформування між судами та громадськістю тощо. Наукове розуміння сутності проблеми взаємодії судової влади і громадськості має провідне теоретико-прикладне значення, тому потребує концентрації зусиль на дослідженні суміжних аспектів юриспруденції.

Бібліографічні посилання

1. Струс-Духнич Т. В. Судова влада в період розбудови громадянського суспільства: теоретико-правові аспекти : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.01 «Теорія та історія держави і права; історія політичних та правових учень» / Т. В. Струс-Духнич. – Львів, 2012.
2. Головатий С. Верховенство права (правовладдя): як його тлумачить Венеційська комісія / С. Головатий // Право України. – 2011. – № 10. – С. 154–184.
3. Москвич Л. М. Суспільна довіра до суду як показник ефективності судової влади / Л. М. Москвич // Вісник Верховного Суду України. – 2011. – № 2 (126). – С. 25–30.

4. Конституція України від 28 червня 1996 року (зі змінами і доп.) // ВВР України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
5. Вільгушинський М. Й. Суди загальної юрисдикції у системі взаємовідносин із суб'єктами владних повноважень та громадськістю : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.10, 12.00.07 / Вільгушинський Михайло Йосипович. – Одеса, 2013.
6. Тихомирова Є. Б. Зв'язки з громадськістю : навч. посібник / Є. Б. Тихомирова. – К. : НМЦВО, 2001.
7. Буханевич А. І. Публічний контроль за діяльністю органів державної влади: теоретико-методологічний аналіз : дис. ... канд. наук з держ. упр. : 25.00.01 / Буханевич Андрій Іванович. – К., 2011.
8. Гладуняк І. В. Актуальні проблеми забезпечення участі громадськості у формуванні та реалізації державної політики / І. В. Гладуняк // Держава і право. – 2007. – Вип. 35. – С. 675–683.
9. Бандурка О. М. Основи управління в органах внутрішніх справ України: теорія, досвід, шляхи удосконалення / О. М. Бандурка. – Х. : Основа, 1996.
10. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел та ін. – К. ; Ірпінь : Перун, 2002.
11. Столяренко Л. Д. Основи психології / Л. Д. Столяренко. – Ростов-н/Д : Феникс, 1999.
12. Денисюк С. Ф. Громадський контроль за правоохоронною діяльністю в Україні: адміністративно-правові засади : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.07 / Денисюк Станіслав Федорович. – К., 2010.
13. Орлов К. А. Средства массовой информации как элемент гражданского общества / К. А. Орлов // Вестник Южно-Уральского государственного университета. Сер. : Право. – 2012. – № 20 (279). – С. 13–17.
14. Взаємодія з громадськістю в умовах реалізації адміністративної реформи / Івано-Франківський центр науки, інновацій та інформатизації. – Івано-Франківськ, 2012.

Голобутовский Р.З. Взаимодействие судебной власти с общественностью: теоретико-прикладной аспект. Рассмотрены вопросы взаимодействия судебной власти с общественностью. Раскрыты роль и значение общественного участия для максимальной эффективности функционирования судебной власти, повышения ее стандартов, совершенствования различных механизмов народовластия. Определены перспективные направления эффективного взаимодействия судебной власти с общественностью.

Ключевые слова: взаимодействие, судебная власть, общественность, демократическое государство, общественный контроль.

Holobutovskyy R.Z. Interaction of the judiciary and society: theoretical and applied aspects. The article deals with the interaction of the judiciary and society. We emphasize the important role of the official recognition of society for the development of the open state. It is the public participation that allows to maximize the efficiency of the judiciary, raising its standards and improving various mechanisms of democracy.

We highlight that the judicial reform in Ukraine actualizes the need to develop a system of partnership mechanisms of the judiciary and society. The adoption of a number of regulations provides grounds to expand the legal framework for cooperation between the judiciary and society, conduct a dialogue between these actors to create conditions for full participation of citizens in the realization of justice. As a result of the relationship between the judiciary and society various information communications have emerged. The formation of public relations in the judicial authorities is caused by the introduction of the international community in the new stage of development, i.e. information society.

The attention is brought to the fact that the transformation of state-society relations towards their transparency is not possible without the implementation of appropriate control over

the activities of the judiciary. In this context the important subject of public control are the media, whose activities affect the activation of the functioning and development of an open society and the rule of law.

It is determined that the formation of a transparent judicial system is an essential part of introducing a new culture among the judiciary, for judges and court employees are aware of their responsibility for the establishment of democracy in Ukraine through the full involvement of citizen participation to the trials.

Keywords: *interaction, the judiciary, society, democratic state, public control.*

Надійшла до редакції 12.10.2016

Завгородня Ю.С.
кандидат юридичних наук
(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)

УДК 340.5

СІМ'Я ЗВИЧАЄВОГО (ТРАДИЦІЙНОГО) ПРАВА: АСПЕКТИ ТИПОЛОГІЇ

Розглянуто проблемний аспект типології правових систем, зокрема щодо виокремлення сім'ї звичаєвого (традиційного) права. Проаналізовано погляди як вітчизняних, так і зарубіжних науковців стосовно виокремлення сімей (підтипів) звичаєво-общинної і традиційної (далекосхідної). Акцентовано увагу на тому, що сім'ю звичаєвого (традиційного) права слід розглядати саме як сім'ю, а не групу (підтип) релігійно-традиційної правової сім'ї, адже остання, по суті, є результатом еклетики. У свою чергу, у межах цього типу правової системи, зважаючи на особливості історичного розвитку, особливостей походження (джерел) самого звичаю, особливості принципів регулювання суспільних відносин, можна виокремити різні підтипи правових систем.

Ключові слова: *далекосхідна правова система, правовий звичай, релігійно-традиційна правова сім'я, сім'я звичаєвого права, тип правової системи.*

Постановка проблеми. На сьогодні очевидним є факт, що світ, незважаючи на окремі глокалізаційні процеси, глобалізується та інтегрується. Активну участь у цих процесах бере і Україна. Перманентно відбувається комунікація між різними державами і міждержавними організаціями. У сучасному суспільстві уже не можна зберігати нейтральність (у тому значенні, що бути позаблоковою державою, не входити у жодну міжнародну організацію, не співпрацювати як мінімум з сусідніми країнами тощо). Така ситуація актуалізує питання ефективності міжнародної взаємодії, адже на сьогодні фактично незаперечним є той факт, що основним регулятором суспільних відносин є право, однак, право розуміється неоднаково у межах різних типів правової системи – правових сім'ях. Так, для однієї правової сім'ї основним джерелом